

לעילוי נשמת

אאמו"ר הגאון רבי דב בן רבי זלמן זללה"ה

נלב"ע כב שבט תשפ"ד

אמי מורתי הצדקנית מרת שיינא בת רבי ישראל שלום ע"ה

נלב"ע יד סיון תשע"א

פרשת בלק תשפ"ה
שנה ט"ו
גליון תר"ה - 605

דברי ישר

לקוטים, מוסרים ופרפראות בפשט וברדש

בפרשת השבוע ובענייני דיומא

בעריכת ישראל שלום דבורץ

סכנו דברי ישר

בינת ישר

משלו של מי ומי אמר

וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר כג ז

לכאורה היה צריך לומר וישא המשל ויאמר, משל שה' שם בפיו אותו אומר, אבל התורה כתבה **מִשְׁלוֹ**, משמע שזה משל שלו - בלעם.

עוד קשה מה הוא הכפל וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר, היה די לכתוב וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ בלבד.

עונה האור החיים הקד' על פי מה שביאר בפסוק ה' וַיֵּשָׂא ה' דָּבָר בְּפִי בָלָעַם ... וְכֹה תִדְבֹּר, שהקב"ה לא אמר לבלעם מה לומר, אלא עשה מעשה בפיו של בלעם כשהפריד ממנו כח המדבר מכח הדיבור, וכל מה שאמר בלעם לא מפיו יצא אלא וְכֹה - רוח הקודש היא - תִדְבֹּר [ומביא סמך מהזוה"ק שהמילה כה תרמוזו לבחינת קדושה], וכאשר ראה בלעם א. שלא הצטווה שלא לדבר. ב. שלא נאמר לו מה לדבר, על כן חשב כי הוא יכול לדבר מה שהוא רוצה, מיד וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ - רצה להתחיל לדבר את מה שהוא רוצה, אבל אז התעקם פיו ולשונו דברים אחרים, ולכן אמר הכתוב וַיֹּאמֶר פירוש יצאה ממנו אמירה אחרת, והיא האמורה בהמשך הפסוקים.

דרגת הקללה שבקש בלק לקלל

לָכֵה אָרְה לִי יַעֲקֹב וּלְכֵה

זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל

מָה אָקֵב לֹא קִבֵּה אֵ"ל וּמָה

אָזְעָם לֹא זָעַם ה' כג ז-ח

בלעם מזכיר כאן שלש דברים בהם היה נראה לו לפגוע בישראל, ארה, זעמה וקבה.

והדבר צריך ביאור, כשהתורה אומרת מה היו שאיפותיו של בלק נאמר כך: לָכֵה נָא אָרְה לִי אֶת הָעָם ... וַאֲשֶׁר תֹּאדָּר יוֹאֵד לַעֲלֵל כב, ו, מלשון אָרְה משמע כי בלק רצה לארר את העם, והנה כאן מזכיר בלעם דבר נוסף זַעֲמָה, דבר זה לא הוזכר אצל בלק, והיה צריך לומר במקום ולכה זעמה, ולכה לארר, ואילו בלעם מוסיף כאן את פעולת זַעֲמָה ועוד שמכניס את זה בתוך בין אָרְה לְקִבֵּה.

האלשיך הקד' מבאר כי מדובר בשלש דרגות של קללה ובלעם מקדים ואומר כי לא שייך שכעת יקרו שלשתם.

הדרגה הנמוכה היא - זַעַם והקשה יותר היא קִבֵּה.

זַעַם, הוא דבר שישנו בכל יום כנאמר בתהילים יג, יב וְאֵל זַעַם בְּכָל יוֹם, ורח"ל זה שייך בישראל.

בלק ביקש **ארירה** שהיא הדרגה שבין לעם לקבה, וחשב שהוא יוכל להשיג לפגוע בעם בארירה על ידי שיזבח את הקרבנות, אבל לא עלה על דעתו שבכלל ניתן להגיע לדרגה החמורה של קבה, ולכן הוא לא ביקש את זה, וגם את הארירה הוא ביקש על חלק העם שאינם כשרים והם נקראים **יעקב**, ואת הזַעַם הוא ביקש על חלק העם הכשרים הנקראים **ישראל**.

והוא אשר אומר כאן בלעם, מָה אָקֵב - לא שייך בכלל לחשוב על לקללם בדרגה זו כי מעולם לא קִבֵּה אֵ"ל.

ומָה אָזְעָם - וגם אם עלה על הדעת שאפשר לקללם בזַעַם - לא זָעַם ה', כי באותם הימים לא זַעַם אֵ"ל כמארמז"ל סנהדרין קה: ולכן גם לא ניתן לארר אותם, כי כל הצד שניתן לארר את העם זה רק באופן שיש זַעַם וממנו על ידי הקרבת הקרבנות רצה להעלות הקללה לדרגת ארירה, ובאמרו וּמָה אָזְעָם לֹא זָעַם ה', כלל גם כן את אי היכולת לארר אותם.

ומחדש האלשיך הקד' כי מה שאמרו השליחים השניים לעיל כב, יז וּלְכֵה נָא קִבֵּה לִי אֶת הָעָם הַזֶּה, לא היה מדברי בלק אלא השליחים השניים מעצמם אמרו כך, אבל בלק לא עלה על דעתו שזה אפשרי.

א"ה, אמנם לשפל דעתי לא התברר לי הא שבלעם בתשובה לשאלת הקב"ה מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ, עונה שבלק בקש ממנו לָכֵה קִבֵּה לִי אֶת ה' וְהָרִי לְדַבְרֵי הָאֱלֹהִים הַקֹּדֶם כעת אומר בלעם כי בלק לא העלה על דעתו לבקש דבר זה, ואולי אפשר לומר כי אכן בלק בקש רק ארירה, ובלעם אמר לה' שהוא ביקש קבה, כי חשב בדעתו שאם לא ישיג את הדרגה הגבוהה, אולי יקבל רשות לדרגה הנמוכה יותר וכביכול ניהל מו"מ של סוחר עם קוב"ה.

פחד מהעם והשנאה שנאת הדת

וַיָּגֵד מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב
הוא וַיִּקְץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
בלקוטי בתר לקוטי כתב, על פי מה שמתפרש כי היכן
שנאמר הָעָם אלו הערב רב, כי מואב פחדו מהערב רב שלא
ישמעו אל מצוות ה' שלא להתגרות במואב ויבואו להלחם
בם, וזה מה שאמר וַיָּגֵד מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם, היינו שפחד מהם.
אבל וַיִּקְץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, מפני בני ישראל לא
היה למואב פחד אלא קצו - וַיִּקְץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל,
לא בגלל הפחד אלא בגלל שנאת הדת.

פרפראות ממלי

הַנָּה כָּסָה אֶת עֵין הָאָרֶץ

וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי

כתב הרב חיד"א בפני דוד - פירש הרב הקדוש מהר"ר
שמשון מאסטרפולי זלה"ה רמז נאה ממל"י ראשי תיבות
- מואב מעבר לירדן ירחו.

על זה הוסיף הרב חיד"א על מה שנאמר כאן הַנָּה כָּסָה
אֶת עֵין הָאָרֶץ, פירשו חז"ל שהרגו את סיחון ועוג שהם היו
'עין הארץ', על זה אמר וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי, לי ראשי תיבות -
יושב שקט בערבות מואב מעבר לירדן ירחו.

הבן איש חי באדרת אליהו כתב כי מילוי אותיות שמו
של בלק הם ב"ת למ"ד קו"ף והם עולים בגימטריא למספר
תק"מ ועם הכולל מוסיפים עוד א' ועולה לתקמ"א כמנין
ישראל שגם עולה בגימטריא למנין תקמ"א.

אומר בלק לבלעם כי הוא חושב שיצליח לגבור על
ישראל כי הוא מִמְּלִי - מלשון מילוי, ומאחר והם רמוזים
במילוי שמו וזה סימן שהוא יוכל להם.

ובספר אברהם אנכי השיג עליו עיי"ש.

גם חמשת מלכי מדין

כִּי עָתָה גַם אֶתְכֶּה הָרְגָתִי

וְאוֹתָהּ הִחַיִּיתִי כִּבְלָה

פשט הכתוב כמפורש שאמר לו המלאך שלא רק האתון
נהרגה גם הוא הוא היה נהרג עמה.

הפענח רזא אומר כי גַם בא לרבות חמשת מלכי מדין
שלבסוף נהרגו עם בלעם ככתוב בפרשת מסעי, ואילו היה
המלאך הורג כעת את בלעם, מאחר שהם היו דבקים
ומחוברים עמו בחיבור מלמעלה, ואכן כשהוא נהרג גם הם
נהרגו ככתוב להלן לא, ח וְאֵת מִלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חִלְלֵיהֶם אֶת
אֹיֵי וְאֵת רָקֶם וְאֵת צוּר וְאֵת חוּר וְאֵת רַבֵּעַ חֲמִשָּׁת מִלְכֵי
מִדְיָן וְאֵת בָּלָעַם בֶּן בְּעוֹר הָרְגוּ בַּחֶרֶב.

ונרמז הדבר שכתוב אֶתְכֶּה, ולא כתב אתך, לרמז
אֶתְכֶּה, אתה ועוד החמשה מלכי מדין.

זעם על ביטול עשה

וְמָה אָזְעָם לֹא זָעַם ה' כִּג ז-ח

התיבת גמא אומר כי תמיד הקב"ה מעניש כשעוברים על
לא תעשה, מה שאין כן על עשה נענשים רק בעידן ריתחא,
בעת הזעם.

ובודאי ישראל היו נזהרים מלעבור 'לא תעשה' בקום
ועשה, אבל ב'מצות עשה' יכול להיות שהיו דברים שלא
נזהרו כדי שיעשו אותם ובעידן ריתחא ח"ו היה מקום
לקללה לחול, לכך לא זעם.

בסוף דבריו מפנה אותנו התיבת גמא לדברי התוספות
במנחות מא. ד"ה ענשיתו שלפי דבריו צריך לומר כי הזעם הוא
על מצוות עשה שאינם עשה גמור, דהיינו שאם אין לאדם
בגד של ד' כנפות, אינו מחויב אם אין לו, לעשות או לקנות
בגד של ד' כנפות כדי שיקיים מצוות עשה, אבל על עשה
גמור שאפילו ב"ד של מטה היו מכין אותו עד שתצא נפשו,
בודאי שישראל היו נזהרים בזה כי על זה נענשין אפילו
שלא בעידן ריתחא.

עוד ציין שם לדברי הפני יהושע בסוף מס' ברכות שבאר
חטאו של לוט שבעבורו היה צריך להמלט מסדום וכמעט
נענש עמהם, שהיה חטאו שלא מיחה באנשי סדום על
מעשיהם, ובזמן הרגיל לא היה נענש על כך כי מצוות
מחאה היא מצוות עשה ואין נענשין עליה אלא בעידנא
דריתחא, ולכן היה צריך לוט להמלט כי היה אז עידן
ריתחא והיה נענש עם אנשי סדום.

א"ה, ממה שקישר התיבת גומא דברי הפנ"י לדברי התוס',
לכאורה יהיה משמע מדבריו שמצוות תוכחה היא מצוות
עשה אבל לא 'עשה גמור', וכשמקיימה מקיים המצווה
אבל אינה כמצוה שבי"ד כופין על זה.

יחד עם זה למדנו כאן שבעידן ריתחא מסוכן ואסור
לשתוק מלמחות ולהוכיח עוברי עבירה.

לא פועל עליהם

מָה אָקֵב לֹא קִבֵּה אֵל

וְמָה אָזְעָם לֹא זָעַם ה'

בספר קהלת יצחק כתב ששמע לפרש דברי בלעם כך.
אמר בלעם מָה אָקֵב איזה קללה חדשה אקללם שעדיין לא
קִבֵּה אֵל, הלא את כל הקללות נתן להם בתוכחות ובכל
זאת לא הזיקו להם ולא עשו להם מאומה זאת כִּי מֵרָאשׁ
צִדִּים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְבָּעוֹת אֶשׁוּרָנּוּ, הרי הם כצורים הללו שלא
יזיק להם מאומה, א כן לא אפעל להם בקללי אותם,
מאומה.

המרחק בין ההרים (השמטה מפר' חקת)

בגליון שבע שבער - חקת, הבאנו מהאלשיך שהמרחק בין ההר שבו
הסתתרו האמוריים להר שנטה אליו וריסקם היה שבע מילין.
והעירני הרב ש.י. שליט"א שלפי רש"י היו ההרים קרובים יותר ואף
קרובים מאוד, וזה לשון רש"י שם וְהָהָרִים סְמוּכִים זֶה לָזֶה, אָדָם עוֹמֵד עַל
הָהָר מִזֶּה וּמִדְּבַר עִם חֲבֵירוֹ בְּהָר מִזֶּה.